

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Banku Centralnego »Rozwiązanie problemu kredytów zagrożonych zaistniałego w następstwie pandemii COVID-19«”

[COM(2020) 822 final]

(2021/C 220/15)

Sprawozdawca: **Kęstutis KUPŠYS**

Wniosek o konsultację	Komisja Europejska, 24.2.2021
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja ds. Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Spójności Gospodarczej i Społecznej
Data przyjęcia przez sekcję	10.3.2021
Data przyjęcia na sesji plenarnej	24.3.2021
Sesja plenarna nr	559
Wynik głosowania	
(za/przeciw/wstrzymało się)	246/2/11

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES z zadowoleniem przyjmuje przedstawienie nowego planu działania Komisji (komunikatu) w sprawie kredytów zagrożonych, lecz ubolewa, że zasadniczo brakuje w nim nowych propozycji na miarę czasów pandemii COVID-19, przez co Europa musi stawić czoła nadzwyczajnym czasom, stosując przepisy opracowane na zwykłe czasy. EKES zaleca, by przede wszystkim zająć się podstawowymi przyczynami istnienia kredytów zagrożonych, aby uniknąć ich namnażania się w przyszłości, a także proponuje staranny przegląd i tymczasowe dostosowania definicji niewykonania zobowiązania z myślą o zapewnieniu „miękkiego lądowania” dla europejskich gospodarstw domowych i przedsiębiorstw. EKES zauważa, że warunkach obecnego kryzysu związanego z COVID-19 istnieje potrzeba, by polityka pieniężna i fiskalna oraz regulacje dotyczące sektora finansowego były spójne z czasami, w których żyjemy.

1.2. Zwalczanie przyczyn leżących u podstaw kredytów zagrożonych ma pierwszorzędne znaczenie. EKES podkreśla, że najskuteczniejszymi sposobami zapobiegania narastaniu wysokich wolumenów kredytów zagrożonych w gospodarstwach domowych i MSP są: zapewnienie stałego dążenia do poprawy konkurencyjności, koncentracja na ciągłości działania i odbudowie gospodarczej; budowanie solidnych systemów zabezpieczenia społecznego, walka z ubóstwem, nadmiernym zadłużeniem i bezrobociem, zagwarantowanie odpowiednich wynagrodzeń oraz wdrażanie antycyklicznych środków polityki gospodarczej w czasach kryzysu. Dzięki tym działaniom możemy utrzymać i wzmocnić stabilność rynku finansowego i odporność gospodarczą, a jednocześnie zwalczać ubóstwo i ogromne nierówności.

1.3. EKES twierdzi, że z uwagi na całkowicie odmienne okoliczności przed i po marcu 2020 r., należy w zupełnie inny sposób traktować kredyty zagrożone powstałe przed pandemią COVID-19 i te powstałe w następstwie pandemii COVID-19 (wywołane pandemią COVID-19). W związku z tym EKES sugeruje staranny, ukierunkowany i ściśle tymczasowy przegląd wytycznych EUNB dotyczących definicji niewykonania zobowiązania. EKES zaleca również, by wytyczne EUNB dotyczące moratoriów na spłaty kredytów obowiązywały tak długo, jak będzie to konieczne.

1.4. EKES wzywa do kierowania środków pomocowych do instytucji kredytowych jednocześnie z zapewnianiem rządowych środków pomocy dla kredytobiorców, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji wskutek pandemii. Do środków, które należy zastosować w takiej sytuacji, należą odroczenia płatności z terminami zapadalności od roku do trzech lat, obniżki stóp procentowych, restrukturyzacja zadłużenia na rzecz mniej kosztownych form kredytu oraz moratoria na spłaty kredytów, gdy to możliwe. EKES popiera ten wewnętrzny proces odzyskiwania wierzytelności.

1.5. EKES zauważa, że przecenia się potrzebę ogólnounijnego, transgranicznego rynku kredytów zagrożonych. Dlatego też Komitet jest zaniepokojony planami zapewnienia paszportu operacyjnego w skali całej UE firmom windykacyjnym, które nie podlegają odpowiedniemu nadzorowi zarówno w państwie pochodzenia, jak i w państwie przyjmującym. Takie posunięcie byłoby uzasadnione tylko wówczas, gdyby istniał równoważący zestaw środków służących ochronie kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji – standard ochrony konsumentów dla firm windykacyjnych dla całej UE.

1.6. Inny filar planu działania odnosi się do wniosku dotyczącego przyspieszonej egzekucji z zabezpieczenia na drodze pozasądowej, która jest ściśle ograniczona do kredytów dla przedsiębiorstw i ma zastosowanie tylko wtedy, gdy strony zawarły wcześniej dobrowolne porozumienie przy podpisywaniu umowy kredytowej. EKES zauważa, że przyspieszona egzekucja z zabezpieczenia na drodze pozasądowej może stanowić zrównoważone rozwiązanie dla dłużników, ale domaga się, by egzekucja na drodze pozasądowej nie stała się domyślną opcją w umowie kredytowej.

1.7. EKES zdecydowanie nalega, by nie łączyć kwestii kredytów zagrożonych, która jest odzwierciedleniem powszechnego zjawiska w gospodarce, z kwestiami związanymi z zachowaniem stabilności finansowej. Aby utrzymać uczciwość i integralność operacyjną sektora bankowego, te dwie kwestie powinny być rozpatrywane oddzielnie.

1.8. EKES apeluje, by możliwość sprzedaży kredytów zagrożonych spółkom zarządzania aktywami (nazywanym potocznie „bankami likwidującymi złe aktywa”) pozostała wyjątkiem i by preferować dwustronne umowy dotyczące restrukturyzacji zadłużenia między instytucją kredytową a kredytobiorcą, w którym to przypadku rozwiązanie powinno być ukierunkowane na kontynuację działalności i odbudowę gospodarczą. EKES podkreśla, że wszelkie przypadki stosowania zapobiegawczego dokapitalizowania, jeśli jest ono finansowane ze środków publicznych, mogą spowodować przekierowanie środków publicznych z innych, bardziej użytecznych społecznie i gospodarczo celów. EKES podkreśla również potrzebę stosowania wszelkich środków zapobiegawczych w sposób wysoce odpowiedzialny, tak aby uniknąć pokus nadużycia i ratowania banków kosztem społeczeństwa dzięki wykorzystaniu środków publicznych.

1.9. W świetle obecnej sytuacji, w której potencjalnie rentowne przedsiębiorstwa mogą mieć trudności z płatnościami pomimo tego, że przed pandemią COVID-19 miały zdolność kredytową, EKES sugeruje dokonanie starannego przeglądu wytycznych Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (EUNB) dotyczących definiowania niewykonania zobowiązania, co mogłoby dać dłużnikom znajdującym się w trudnej sytuacji wywołanej przez pandemię COVID-19 szansę na odbudowę, zanim ich kredyty zostaną uznane za zagrożone. EKES podkreśla jednak, że wszelkie tego rodzaju zmiany muszą mieć charakter **ściśle tymczasowy**, nie powinny kolidować ze szczegółowym i dokładnym wskazaniem i raportowaniem ryzyka kredytowego przez banki i powinny być dokonywane zgodnie z podstawową potrzebą zapewnienia stabilności i wypłacalności sektora bankowego.

1.10. EKES ogólnie zaleca zdecydowane utrzymanie wymogów kapitałowych, w tym rozporządzenia w sprawie mechanizmu ochronnego dla kredytów zagrożonych. Zapewni to bankom pełną zdolność do przetrwania strat i zmniejszy prawdopodobieństwo przyszłych interwencji publicznych (takich jak zapobiegawcze dokapitalizowanie) i ratowania banków kosztem podatnika. Należy jednak rozważyć i zastosować tymczasową elastyczność do definicji niewykonania zobowiązania i do zapewnienia ostrożnościowego mechanizmu ochronnego dla kredytów zagrożonych, aby złagodzić skutki kryzysu związanego z COVID-19.

2. Kontekst opinii

2.1. Plan działania Komisji Europejskiej w sprawie kredytów zagrożonych, ogłoszony w grudniu 2020 r. ⁽¹⁾, ma na celu zapobieżenie przyszłemu narastaniu wolumenu kredytów zagrożonych w całej Unii Europejskiej w wyniku kryzysu związanego z COVID-19. Kredyt staje się zagrożony, gdy jego spłata jest mało prawdopodobna lub gdy kredytobiorca spóźnia się ze spłatą o 90 dni. W związku z pandemią Europejski Bank Centralny szacuje, że w przypadku niekorzystnego scenariusza ze znacznie słabszym i zbyt wolno następującym ożywieniem suma kredytów zagrożonych w bankach strefy euro może osiągnąć „do 1,4 bln euro” ⁽²⁾.

2.2. W lipcu 2017 r. ogłoszono plan działania na rzecz rozwiązania problemu kredytów zagrożonych w Europie ⁽³⁾, który w ciągu kilku kolejnych lat pomógł rozwiązać problem narastania wolumenu kredytów zagrożonych w bankach i odwrócić jego skutki. Następnie wydano komunikat w sprawie dokończenia budowy unii bankowej ⁽⁴⁾.

2.3. W marcu 2018 r. Komisja Europejska przedstawiła wniosek ustawodawczy ⁽⁵⁾, który miał przyspieszyć rozwój rynku wtórnego kredytów zagrożonych w UE. Projekt dyrektywy powinien pomóc bankom w sprawnej sprzedaży ich portfeli kredytów zagrożonych inwestorom zewnętrznym w dowolnym miejscu w UE. We wniosku wprowadza się również pozasądową procedurę egzekucji zwaną „przyspieszoną egzekucją z zabezpieczenia na drodze pozasądowej”. Projekt dyrektywy nadal jest przedmiotem prac, chociaż te dwie kwestie zostały potraktowane oddzielnie w odrębnych aktach ustawodawczych.

⁽¹⁾ COM(2020) 822 final.

⁽²⁾ Andrea Enria, przewodniczący Rady ds. Nadzoru EBC, przemówienie z dnia 1 października 2020 r. Na koniec 2016 r. wolumen kredytów zagrożonych wyniósł 1 bln euro, co odpowiada 5,1 % całkowitej liczby kredytów bankowych. Na podstawie danych z 2019 r. portfel kredytów zagrożonych o wartości 1,4 bln EUR stanowiłby ok. 12 % PKB strefy euro.

⁽³⁾ *Plan działania na rzecz rozwiązania problemu kredytów zagrożonych w Europie*, Rada ECOFIN, lipiec 2017 r., <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2017/07/11/conclusions-non-performing-loans/>.

⁽⁴⁾ COM(2017) 592 final

⁽⁵⁾ Dyrektywa w sprawie podmiotów obsługujących kredyty, nabywców kredytów oraz egzekucji z zabezpieczenia, COM(2018) 135 final – 2018/063 (COD).

2.4. Wraz z wybuchem pandemii COVID-19 Komisja zareagowała szybko, przyjmując środki mające pomóc sektorowi bankowemu uporać się z oczekiwanym i nadchodzącym narastaniem kredytów zagrożonych. Pakiet bankowy z kwietnia 2020 r. zapewnił już znaczne krótkoterminowe wsparcie ⁽⁶⁾ dla sektora bankowego, w tym przepisy dotyczące sposobu, w jaki banki oceniają ryzyko, że kredytobiorca nie będzie w stanie spłacić kredytu, czy wymogi ostrożnościowe dotyczące klasyfikacji kredytów zagrożonych oraz podejścia księgowego do opóźnień w spłacie. Banki korzystały również ze znaczących środków wsparcia płynności (Pandemicznego Programu Zakupów Awaryjnych (PEPP) Europejskiego Banku Centralnego ⁽⁷⁾ oraz złagodzenia warunków dla warunkowych długoterminowych operacji refinansujących (TLTRO III) w marcu 2020 r.). Nadszedł czas, aby zastanowić się nad poziomem wypłacalności przedsiębiorstw europejskich.

2.5. Towarzyszący pakiet na rzecz odbudowy rynków kapitałowych przyniósł sektorowi bankowemu dalsze wsparcie, poprzez usunięcie przeszkód regulacyjnych dla sekurytyzacji ⁽⁸⁾ kredytów zagrożonych.

2.6. W ostatnich miesiącach europejski sektor bankowy korzystał z ulg regulacyjnych i środków wsparcia płynności, których celem było zabezpieczenie stabilności finansowej i gospodarczej oraz wsparcie europejskich gospodarstw domowych i przedsiębiorstw. W związku z tym sektor bankowy nadal udzielał kredytów swoim klientom i nie doszło do zapaści kredytowej.

2.7. Państwa członkowskie podjęły również zdecydowane działania, wprowadzając programy wsparcia mające na celu złagodzenie trudności z płynnością dotykających gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa. Programy te zazwyczaj obejmują publiczne systemy gwarancji lub odroczenia płatności („moratoria”). Środki te pomagają kredytobiorcom mającym tymczasowe problemy z płynnością finansową i zapobiegają bezpośredniemu gwałtownemu wzrostowi kredytów zagrożonych. Komisja przyjęła również tymczasowe ramy, aby umożliwić państwom członkowskim wykorzystanie pełnej elastyczności przewidzianej w przepisach dotyczących pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w czasie pandemii COVID-19.

3. Uwagi ogólne

3.1. EKES zauważa, że obecny plan działania Komisji (komunikat) stanowi kontynuację i powtórzenie tych samych środków, które zawarto już w planie z 2017 r. Zasadniczo brakuje w nim nowych propozycji na miarę czasów pandemii COVID-19, przez co Europa musi stawić czoła nadzwyczajnym czasom, stosując przepisy opracowane na zwykłe czasy. EKES twierdzi, że z uwagi na całkowicie odmienne okoliczności przed i po marcu 2020 r., należy w zupełnie inny sposób traktować kredyty zagrożone powstałe przed pandemią COVID-19 i te powstałe w następstwie pandemii COVID-19 (wywołane pandemią COVID-19). W związku z tym EKES zaleca staranny, ukierunkowany i ściśle tymczasowy przegląd definicji EUNB dotyczącej niewykonania zobowiązania, aby uniknąć automatycznego klasyfikowania dłużników jako dłużników, którzy nie wykonali zobowiązań, oraz złagodzić procykliczne skutki obecnego rozporządzenia i zapewnić „miękkie lądowanie” europejskim gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom.

3.2. Pandemia doprowadziła do zmniejszenia popytu i konsumpcji, co wywołało obawy MŚP dotyczące możliwości znalezienia klientów. Chociaż dostęp do finansowania nie jest obecnie zgłaszany przez MŚP (w ankietach EBC ⁽⁹⁾) jako najpilniejszy problem, przy rozwiązywaniu problemu kredytów zagrożonych należy wziąć pod uwagę wszystkie kwestie, z którymi borykają się MŚP.

3.3. EKES konsekwentnie opowiada się ⁽¹⁰⁾ za ograniczeniem kredytów zagrożonych w sposób społecznie zrównoważony, przy jednoczesnym zachowaniu stabilności finansowej ⁽¹¹⁾. W czasach kryzysu związanego z COVID-19 jest to obecnie ważniejsze niż kiedykolwiek. W przeciwieństwie do tego, co wydarzyło się dziesięć lat temu podczas kryzysu finansowego lat 2008–2009, obecny oczekiwany wzrost kredytów zagrożonych nie jest wadą sektora finansowego ani żadnej innej szczególnej kategorii podmiotów w systemie gospodarczym, ale nie jest także winą gospodarki realnej, ani rządów, ani obywateli europejskich. Niezwykle ważna jest interwencja unijnych organów regulacyjnych i rządów państw członkowskich przy użyciu odpowiednich narzędzi.

⁽⁶⁾ COM(2020) 169 final.

⁽⁷⁾ <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/pepp/html/index.en.html>

⁽⁸⁾ COM(2020) 822 final i COM(2020) 283 final.

⁽⁹⁾ https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/ecb.safe202011~e3858add29.pl.html

⁽¹⁰⁾ Dz.U. C 353 z 18.10.2019, s. 32.

⁽¹¹⁾ Oczekuje się, że instytucje finansowe będą „kontynuować ustalanie i raportowanie pogorszenia jakości aktywów i akumulacji kredytów zagrożonych zgodnie z obowiązującymi przepisami, tak aby zachować jasny i dokładny obraz ryzyka w sektorze bankowym”, co zostało wyrażone w piśmie EBC z dnia 4 grudnia 2020 r. Ponadto EBC ostrzega, że „z perspektywy ostrożności należyte zasady i procedury ustalania i tworzenia rezerw mają kluczowe znaczenie dla zapewnienia odpowiedniego zarządzania ryzykiem kredytowym i pokrycia ryzyka kredytowego, w tym terminowego ustalenia dłużników znajdujących się w trudnej sytuacji i zarządzania nimi”.

3.4. Chociaż EKES przyznaje, że istnieją pewne korzyści wynikające z rozwoju rynków wtórnych dla kredytów zagrożonych, Komitet opowiada się za dwustronnymi umowami umożliwiającymi znalezienie rozwiązania pomiędzy instytucjami kredytowymi a kredytobiorcami zdolnymi do spłaty. Mimo że wolumeny kredytów zagrożonych w bilansach banków można zmniejszyć poprzez sprzedaż na rzecz nabywców kredytów, nie oznacza to, że sprzedaż takich kredytów jest optymalna z punktu widzenia kredytobiorcy lub ogółu społeczeństwa. Sprzedaż kredytów zagrożonych powinna być rozwiązaniem stosowanym w ostateczności.

3.5. Zwalczanie przyczyn leżących u podstaw kredytów zagrożonych ma pierwszorzędne znaczenie. EKES podkreśla, że najskuteczniejszymi sposobami zapobiegania narastaniu wysokich wolumenów kredytów zagrożonych w gospodarstwach domowych i MŚP są: zapewnienie solidnych systemów zabezpieczenia społecznego, walka z ubóstwem, nadmiernym zadłużeniem i bezrobociem, zagwarantowanie odpowiednich wynagrodzeń oraz wdrażanie antycyklicznych środków polityki gospodarczej w czasach kryzysu, z jednoczesnym zwiększaniem produktywności i konkurencyjności gospodarki europejskiej i skupianiem się na ciągłości działania i odbudowie gospodarczej z jasnymi i aktualizowanymi ramami regulacyjnymi, które zapewniają widoczność inwestycjom długoterminowym. Dzięki tym działaniom możemy zachować i wzmocnić stabilność rynku finansowego i odporność gospodarczą, a jednocześnie zwalczać ubóstwo i nierówność. W związku z tym EKES zaleca, by wytyczne EUNB w sprawie moratoriów kredytowych obowiązywały tak długo, jak będzie to konieczne, i proponuje dokonanie starannego, ukierunkowanego i ściśle tymczasowego przeglądu definicji niewykonania zobowiązania.

3.6. Zdaniem EKES-u plan działania odzwierciedla podstawową logikę, zgodnie z którą banki pełnią obecnie rolę zasadniczej infrastruktury w europejskiej gospodarce opartej na przepływach pieniężnych, a dobra kondycja i stabilność sektora bankowego jest niezbędnym warunkiem ożywienia gospodarczego. Jak stwierdza Komisja w komunikacie dotyczącym tej kwestii ⁽¹²⁾ „głównym priorytetem Komisji jest zapewnienie, by europejscy obywatele i przedsiębiorstwa nadal otrzymywali wsparcie ze strony swoich banków”. W tym kontekście EKES zwraca uwagę na decydującą rolę EBC w ochronie stabilności banków i podaży kredytów oraz zauważa, że gospodarkę europejską wspierają środki mające na celu zagwarantowanie, że kredyty będą udzielane w odpowiedzi na wypłacalny popyt na nie.

3.7. EKES zauważa, że po części brakuje wiarygodnych danych na temat kredytów zagrożonych utratą płynności i że nadal istnieje duża niepewność co do przyszłości szczepień przeciwko COVID-19, mutacji wirusa SARS-CoV-2 (wariantów COVID-19), środków izolacji oraz ożywienia gospodarczego. EKES podkreśla znaczenie jakości danych dla właściwej oceny skali problemu i identyfikacji rentownych przedsiębiorstw. W związku z tym EKES wzywa do ostrożności i do podjęcia działań, które mogłyby szybko postawić gospodarkę europejską na nogi, takich jak środki wsparcia małych przedsiębiorstw oraz zagwarantowanie odpowiednich wynagrodzeń i solidnych systemów zabezpieczenia społecznego. EKES zauważa, że depozyty sektora bankowego znacznie wzrosły ⁽¹³⁾, co oznacza, że istnieje duży potencjał popytu konsumenckiego w miesiącach następujących po zniesieniu środków izolacji.

3.8. Nie wiadomo jeszcze, w jaki sposób przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe, które „w wyniku pandemii znalazły się pod znaczną presją finansową ⁽¹⁴⁾” mogą uzyskać pomoc ze strony banków („otrzymać wsparcie ze strony swoich banków ⁽¹⁵⁾”), jeżeli podjęte zostaną działania w związku ze wzrostem liczby kredytów zagrożonych. Ani proponowane zmiany, ani złagodzenie przepisów nie są obecnie uzależnione od tego, czy banki będą udzielać kredytów wypłacalnym MŚP lub gospodarstwom domowym. EKES ubolewa, że poza sektorem bankowym plan działania Komisji przewiduje niewiele nowych środków mających na celu pomoc podmiotom gospodarczym znajdującym się w trudnej sytuacji. W obliczu zewnętrznego wstrząsu gospodarczego, który jeszcze bardziej uzależnił wielu pracowników i wiele przedsiębiorstw od kredytów, środki wsparcia i zmniejszania ryzyka przeznaczone dla banków powinny być skierowane na udzielanie w większym stopniu kredytów wypłacalnym MŚP i gospodarstwom domowym. Jednocześnie organy powinny ustanowić odpowiednie zabezpieczenia, aby zapobiec nieodpowiedzialnemu udzielaniu kredytów, a następnie nadmiernemu zadłużeniu.

3.9. EKES zaleca uznanie całego społeczeństwa obywatelskiego za zainteresowaną stronę w dziedzinie regulacji rynków finansowych. W szczególności jeśli chodzi o rozwiązanie problemu kredytów zagrożonych w następstwie pandemii, kredyty zagrożone pociągają za sobą szereg skutków, wpływając m.in. na interesy pracowników jako dłużników, pracowników przedsiębiorstw zadłużonych, pracowników sektora finansowego czy podatników (co ma znaczenie zwłaszcza w wypadku funduszy publicznych wykorzystywanych do rozwiązania problemu kredytów zagrożonych).

⁽¹²⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_2375 Valdis Dombrovskis, wiceprzewodniczący wykonawczy ds. gospodarki służącej ludziom wyraził nadzieję, że strategia „przyczyni się do [...] ożywienia gospodarczego w Europie, pozwalając odciążyć bilanse banków dzięki usunięciu z nich tych kredytów [zagrożonych] i pomagając bankom w utrzymaniu akcji kredytowej”.

⁽¹³⁾ Łączna wartość depozytów przedsiębiorstw niefinansowych w strefie euro wzrosła z 2,73 bln EUR (marzec 2020 r.) do 3,12 bln EUR (październik 2020 r.) pomimo pandemii. Ta sama wartość w przypadku gospodarstw domowych wzrosła odpowiednio z 7,85 bln EUR do 8,21 bln EUR (<https://sdw.ecb.europa.eu>).

⁽¹⁴⁾ Komisarz do spraw stabilności finansowej, usług finansowych i unii rynków kapitałowych – Mairead McGuinness, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_2375.

⁽¹⁵⁾ Tamże.

3.10. EKES zauważa, że przecenia się potrzebę ogólnounijnego, transgranicznego rynku kredytów zagrożonych, mimo że sektor bankowy stale zmierza w kierunku unii bankowej w skali całej UE. Jest wysoce wątpliwe, czy transgraniczna działalność nabywców kredytów przynosi wymierne korzyści gospodarcze całemu systemowi gospodarczemu, a nie tylko bankom, nabywcom kredytów i podmiotom obsługującym kredyty (choć prawdą jest, że te ostatnie mogą zdecydowanie wykorzystać korzyści skali).

3.11. W tym kontekście EKES podkreśla również, że rozłożenie ryzyka może nie doprowadzić do jego zmniejszenia. Wręcz przeciwnie, kryzys na rynkach finansowych w latach 2008–2009 nauczył nas, że może to powodować nieprzejrzytą akumulację ryzyka w gospodarce. EKES apeluje, by celem wszystkich środków dotyczących zachęt dla sektora finansowego było zniechęcenie uczestników rynku do podejmowania nadmiernego ryzyka.

3.12. Jednocześnie EKES podkreśla, że to europejskie przedsiębiorstwa, gospodarstwa domowe, pracownicy i społeczeństwo obywatelskie potrzebują środków i pełnego wsparcia, by przetrwać kryzys. UE powinna więc przedstawić takie środki wsparcia. Takie wsparcie powinno być dostępne przez okres do trzech lat (zgodnie z pakietem stymulacyjnym „Next Generation EU”), aby wesprzeć przedsiębiorstwa i kredytobiorców, którzy przed pandemią byli uznawani za pozostających w dobrej kondycji i mających zdolność kredytową. Rosnąca niepewność społeczno-gospodarcza dotyka praktycznie całą populację Europy. Przedsiębiorstwa doświadczają zakłóceń w łańcuchach dostaw, wymuszonych zamknięć zakładów i ograniczonego popytu, podczas gdy gospodarstwa domowe borykają się z problemem bezrobocia i spadkiem dochodów. EKES uważa, że obywatele i przedsiębiorstwa europejskie potrzebowaliby zupełnie innego rodzaju środków i oczywiście nie chodzi tu o szybkie egzekwowanie ram prawnych w zakresie kredytów zagrożonych, jak proponuje Komisja.

4. Uwagi szczegółowe

4.1. Komisja jest przekonana, że porozumienie w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy w sprawie usług kredytowych i nabywców kredytów, czyli w istocie stworzenie wspólnego rynku wtórnego dla kredytów zagrożonych, jest najwyższym priorytetem. Dlatego też EKES jest zaniepokojony planami zapewnienia **paszportu operacyjnego w skali całej UE** firmom windykacyjnym, które nie podlegają odpowiedniemu nadzorowi zarówno w państwie pochodzenia, jak i w państwie przyjmującym. Takie posunięcie byłoby uzasadnione tylko wówczas, gdyby istniał równoważący zestaw środków służących ochronie kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji – standard ochrony konsumentów dla firm windykacyjnych dla całej UE. EKES jest również zaniepokojony faktem, że wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów⁽¹⁶⁾ uniemożliwiłby państwom członkowskim wprowadzanie jakichkolwiek innych lub dalszych wymogów dotyczących podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów, nawet jeśli wymogi te zostałyby uznane za służące ochronie dłużników. Jeżeli zapewniony zostanie nadzór „kraju macierzystego” i „kraju przyjmującego”, przestrzega się zasad ochrony konsumentów, za pośrednictwem EUNB zapewnia się wytyczne dotyczące najlepszych praktyk i przewiduje się jednolite podejście do takich działań to większość poruszonych tu kwestii zostanie rozwiązana. Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, aby zapewnić funkcjonowanie ogólnounijnego paszportu operacyjnego i uniknąć powyższych zagrożeń, należy udoskonalić przepisy dotyczące ochrony kredytobiorców.

4.2. EKES zauważa, że niektórzy nabywcy kredytów i firmy windykacyjne cieszą się złą reputacją – dlatego też niektórzy nabywcy kredytów nazywani są „funduszami sępimi” – i podkreśla, że zapewnienie ogólnounijnego paszportu firmom windykacyjnym bez odpowiedniego nadzoru zarówno ze strony ich krajów macierzystych, jak i krajów przyjmujących oraz bez wdrożenia we właściwym czasie i skutecznie w całej UE odpowiednich wytycznych dotyczących najlepszych praktyk może prowadzić do niewłaściwego prowadzenia działalności gospodarczej przez takich nabywców kredytów lub podmioty obsługujące kredyty ze szkodą dla kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji. EKES podkreśla również potrzebę zadbania o to, by wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców nie uniemożliwił państwom wprowadzania dodatkowych wymogów prawnych dla podmiotów obsługujących kredyty i nabywców, gwarantując w ten sposób, że zasada nadmiernie rygorystycznego wdrażania jest w tym przypadku należycie przestrzegana.

4.3. Ponadto wiadomo, że niektórych nabywców kredytów dotyczą również kwestie unikania opodatkowania. Na przykład w Irlandii niektóre z nich są zarejestrowane jako organizacje charytatywne i nie płacą niemalże żadnych podatków. EKES wzywa Komisję Europejską do wzmoczenia wysiłków na rzecz rozwiązania problemu unikania opodatkowania.

4.4. Inny filar planu działania – **przyspieszona egzekucja z zabezpieczenia na drodze pozasądowej** – jest ściśle ograniczony do kredytów dla przedsiębiorstw i ma zastosowanie tylko wtedy, gdy strony zawarły wcześniej dobrowolne porozumienie przy podpisywaniu umowy kredytowej. EKES przyznaje, że gospodarstwa domowe (konsumenci prywatni) są wyłączone z tej procedury i odnotowuje potrzebę osiągnięcia równowagi między kosztami przyspieszonej egzekucji z zabezpieczenia na drodze pozasądowej, dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023⁽¹⁷⁾ i postępowaniami upadłościowymi. Zauważa, że przyspieszona egzekucja z zabezpieczenia na drodze pozasądowej może być wyważonym rozwiązaniem dla dłużników, ale domaga się, by nie stała się ona domyślną opcją w umowie kredytowej.

⁽¹⁶⁾ Zob. art. 5, 11, art. 11 ust. 5 i art. 15 ust. 2 wniosku dotyczącego dyrektywy.

⁽¹⁷⁾ Dz.U. L 172 z 26.6.2019, s. 18.

Należy zagwarantować, że przedsiębiorstwa znajdujące się w trudnej sytuacji nie zostaną pozbawione wsparcia i nie stracą dostępu do standardowego systemu sądowego, w którym obowiązują mechanizmy kontroli i równowagi, wypracowane na podstawie wieloletniej tradycji. Zdaniem EKES-u systematyczne problemy związane z opóźnieniami w egzekucji z zabezpieczenia powinny być rozwiązywane w poszczególnych krajach poprzez przeprowadzenie dobrze przygotowanych reform oraz ukierunkowane interwencje państw członkowskich w przypadku utrzymywania się wąskich gardel.

4.5. EKES zgadza się ze stwierdzeniem Komisji, że „[...] banki powinny być w jak największym stopniu zachęcane do stosowania proaktywnego podejścia do wczesnego i konstruktywnego dialogu ze swoimi dłużnikami”, gdyż to pozwoli uniknąć skrzywdzenia wypłacalnych firm i zapewnić ciągłość prowadzenia działalności gospodarczej. Komitet wzywa jednak Komisję do przedstawienia konkretnych środków służących osiągnięciu tego kluczowego celu.

4.6. EKES z zadowoleniem przyjmuje inicjatywę na rzecz dalszej konwergencji różnych ram postępowania upadłościowego w UE i zauważa, że taka konwergencja jest korzystna nie tylko dla sektora bankowego, ale ogólnie dla całego krajobrazu przedsiębiorczości w Europie. Konwergencja, o której mowa, nie powinna być koniecznie powiązana z kwestią kredytów zagrożonych. Należy jednak zauważyć, że środek ten nie pomoże w perspektywie krótkoterminowej i nie zapewni znacznej pomocy w następstwie kryzysu związanego z COVID-19. Pewność co do zasad dotyczących praw wierzycieli i dłużników oraz większa harmonizacja procedur usuwania zabezpieczeń w państwach członkowskich zmniejszy ryzyko i będzie dodatkowym bodźcem dla inwestycji transgranicznych i handlu wewnętrznego. EKES podkreśla, że reformując ramy prawne dotyczące niewypłacalności, należy poświęcić należytą uwagę kredytobiorcom.

4.7. EKES zwraca uwagę, że wtórny rynek kredytów zagrożonych w żaden sposób nie pomaga w rozwoju przedsiębiorstw, nie przyczynia się do trwałości miejsc pracy ani nie pozwala na ponowne otwarcie zamkniętych przedsiębiorstw. Dla ponownego rozpoczęcia działalności przez przedsiębiorstwa zasadnicze znaczenie mają ukierunkowane środki finansowane przez państwo. EKES sądzi, że udzielanie pożyczek gospodarce, która cierpi z powodu bezprecedensowego spadku produkcji spowodowanego środkami izolacji wprowadzonymi w następstwie pandemii COVID-19, jest niezbędne, niemniej nie może stać się zbyt rozpowszechnione, gdyż mogłoby się okazać nierównoważone.

4.8. Jednakże wniosek, który forsuje Komisja – paneuropejski rynek wtórny oraz, w mniejszym stopniu, przyspieszona egzekucja z zabezpieczenia na drodze pozasądowej – budzi obawy, że jednolity rynek wtórny dla kredytów zagrożonych w Europie otworzy pole do nadużyć i sprawi, że klienci banków będą narażeni na działanie funduszy sępiń, z których większość nie pochodzi z UE. EKES zaleca większą przejrzystość i odpowiednie przepisy, aby zapewnić ochronę konsumentów przed nadużyciami ze strony podmiotów obsługujących kredyty, nabywców kredytów lub funduszy sępiń.

4.9. EKES opowiada się za tym, by inwestorzy kredytowi i firmy windykacyjne nie otrzymały paszportu operacyjnego dla całej UE, jeśli dokonają zakupu konsumenckich (prywatnych) kredytów zagrożonych. Można by zbadać, czy nie należałoby również wyłączyć wiarygodności mikroprzedsiębiorstw.

4.10. Nacisk na **standaryzację danych dotyczących kredytów zagrożonych** w całej UE jest pożądanym, ale nie jest wystarczającym w kontekście tego zadania i w zasadzie nie jest zbyt istotny. EKES zauważa również, że instytucje UE i podatnicy nie powinni ponosić kosztów tworzenia skutecznych rynków i poprawy standaryzacji kredytów zagrożonych w celu ułatwienia obrotu nimi; koszty te powinni ponosić sami uczestnicy rynku jako główni beneficjenci obrotu kredytami zagrożonymi. Wymagana jest przejrzystość danych, by zapewnić zgodność zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej (w ramach grup banków) sprzedaży kredytów zagrożonych z wszystkimi międzynarodowymi standardami sprawozdawczości finansowej (MSSF) oraz ich prawidłowe przeprowadzenie.

4.11. Krajowe **spółki zarządzania aktywami** (AMC), szeroko reklamowane w dokumencie Komisji i które są również określane jako „banki likwidujące złe aktywa”, mogą i najprawdopodobniej będą potrzebować środków publicznych. W związku z tym EKES wzywa każde państwo członkowskie do przeprowadzenia dogłębnej analizy wykorzystania środków publicznych na tworzenie takich centrów zarządzania aktywami, w zależności od sytuacji w poszczególnych państwach członkowskich, przy jednoczesnym poszanowaniu zasad pomocy państwa.

4.12. EKES zdecydowanie nalega, by nie łączyć kwestii kredytów zagrożonych, która jest odzwierciedleniem powszechnego zjawiska w gospodarce, z kwestiami związanymi z zachowaniem stabilności finansowej. Aby zachować integralność etyczną i operacyjną sektora bankowego, te dwie kwestie powinny być rozpatrywane oddzielnie. EKES uważa, że nawet jeśli problemy konkretnych instytucji finansowych mogą wynikać z nadmiaru kredytów zagrożonych w ich bilansie, nie należy uzasadniać ratowania niewypłacalnych banków za pomocą środków publicznych, z wykorzystaniem modelu AMC, pod pozorem „zmniejszania” złych kredytów zagrożonych, i sądzi, że kwestię zarządzania kryzysami bankowymi należy traktować całościowo. EKES apeluje, by sprzedaż kredytów zagrożonych spółkom zarządzania aktywami pozostała wyjątkiem i by preferować restrukturyzację takich kredytów w bilansach banków.

4.13. Ponadto Komisja powinna nieustannie zapobiegać wykorzystywaniu publicznych pieniędzy do ratowania prywatnych interesów bankowych. Ratowanie banku nie powinno być postrzegane jako wartość sama w sobie; nie jest to ostateczny cel polityki gospodarczej. Na dłuższą metę powtarzające się akcje ratowania banków, w które zaangażowane są ogromne środki publiczne, mogłyby powodować pokusę nadużycia i zakłócać system zachęt charakterystyczny dla sektora bankowego. Dlatego też EKES ostrzega przed wszelką polityką, która prowadzi do „prywatyzacji zysków i uspołecznienia strat”. Zamiast tego należy zachęcać banki do wewnętrznego rozwiązywania problemów związanych z utratą wartości kredytów zagrożonych i do lepszego zarządzania portfelem kredytowym; jakiegokolwiek rodzaj ukrytego lub jawnego wsparcia rządowego nie pomoże w rozwiązaniu problemów mających swoje źródło w bilansie. EKES przyjmuje do wiadomości istnienie jednolitego funduszu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, finansowanego ze składek instytucji kredytowych. Dostosowanie wielkości jednolitego funduszu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji do odpowiedniej zdolności uniemożliwiłoby wykorzystanie środków publicznych na ratowanie prywatnych interesów bankowych, a tym samym rozwianie obaw dotyczących prywatyzacji zysków i uspołecznienia strat.

4.14. EKES zdecydowanie wzywa do podjęcia wysiłków na rzecz dokończenia budowy unii bankowej, która mogłaby się poszczycić prężnym, odpowiednio dokapitalizowanym i – co najważniejsze – samowystarczalnym sektorem bankowym. Należy znaleźć równowagę między podziałem ryzyka a jego ograniczaniem. Należy zapobiegać znaczącym skutkom dla budżetów publicznych i podatników w przypadku kryzysu, czy to na szczeblu krajowym, czy unijnym. Dlatego też należy wdrożyć solidne minimalne wymogi w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowanych (MREL) oraz skuteczne środki przeciwdziałania praniu pieniędzy. Ponadto należy zwrócić większą uwagę na regulację sektora równoległego systemu bankowego. Należy zadbać o to, by ryzyko nie było przenoszone z dobrze uregulowanych podmiotów na mniej uregulowanych uczestników rynku finansowego. Ponadto należy zwrócić uwagę na regulację wszelkiej działalności finansowej, która nie jest prowadzona przez podmiot objęty regulacją, zgodnie z zasadą „takie same rodzaje ryzyka, ta sama działalność, ta sama regulacja i taki sam nadzór”.

4.15. Z punktu widzenia ochrony konsumentów celem spółek zarządzających aktywami jest wyraźnie maksymalizacja zysków i wydajności poprzez sprzedaż kredytów inwestorom będącym osobami trzecimi lub realizację zabezpieczenia, co nie wydaje się zgodne z zapewnieniem właściwej ochrony kredytobiorców będących gospodarstwami domowymi oraz zapewnieniem realnych planów spłaty i minimalnego poziomu życia. EKES zaleca, by spółki zarządzające aktywami uwzględniały w swoich strategiach cele zorientowane na kwestie społeczne.

4.16. EKES wyraża obawę, że wszelkie przypadki stosowania **zapobiegawczego dokapitalizowania** mogą spowodować przekierowanie środków publicznych z bardziej użytecznych społecznie i gospodarczo celów. W związku z tym stosowanie zapobiegawczego dokapitalizowania powinno pozostać absolutnie wyjątkowe w kontekście pandemii COVID-19. EKES podkreśla potrzebę stosowania wszelkich **środków zapobiegawczych** w sposób wysoce odpowiedzialny, tak aby uniknąć pokus nadużycia i ratowania banków kosztem społeczeństwa dzięki wykorzystaniu środków publicznych. Warto wspomnieć, że stabilność finansowa również jest dobrem publicznym, w związku z czym finansowe organy regulacyjne i organy nadzoru powinny zapewnić wprowadzenie rygorystycznych zasad ostrożnościowych, aby uniknąć zagrożenia dla dobra publicznego, jakim jest stabilność finansowa.

4.17. EKES odnotowuje zawarte w komunikacie stwierdzenie, że Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF) może zapewnić wsparcie dla „reform mających na celu usprawnienie ram prawnych dotyczących niewypłacalności, sądownictwa i administracji stanowiących podstawę skutecznej restrukturyzacji kredytów zagrożonych”. Środki z RRF, jak twierdzi Rada Europejska, powinny być wykorzystywane, by „wspierać wzrost i zatrudnienie oraz odporność społeczno-gospodarczą”⁽¹⁸⁾. Potrzebne są dalsze wyjaśnienia co do intencji Komisji w zakresie powiązania RRF z kredytami zagrożonymi, a także aby zagwarantować, że RRF nie zostanie odsunięty od swojego pierwotnego celu, jakim jest wspieranie zielonej i cyfrowej transformacji.

4.18. Pomimo celów RRF uzgodnionych przez współustawodawców, ani jeden środek w planie działania Komisji nie jest skierowany do europejskich przedsiębiorstw znajdujących się w trudnej sytuacji – małych i dużych, korporacji i przedsiębiorstw rodzinnych. Ponadto, EKES zauważa, że w omawianym komunikacie Komisja nie przedstawia żadnych narzędzi, które pozwoliłyby zająć się tym, w jaki sposób konsumenci z trudem płacący rachunki i wiążący koniec z końcem mogą przetrwać skutki pandemii i uniknąć wpadnięcia w pułapkę ubóstwa. EKES zwraca też uwagę, że potrzebne są specjalne plany działania dotyczące aspektów takich jak małe i duże przedsiębiorstwa i przedsiębiorstwa rodzinne odczuwające skutki pandemii.

4.19. EKES zaleca dokonanie przeglądu następujących rozporządzeń szczegółowych:

4.19.1. W świetle obecnej sytuacji, w której potencjalnie rentowne przedsiębiorstwa mogą mieć trudności z płatnościami, pomimo tego że przed pandemią COVID-19 miały zdolność kredytową, EKES sugeruje, że dokonanie starannego przeglądu wytycznych EUNB dotyczących definicji niewykonania zobowiązania (np. liczba dni po dacie wymagalności, po przekroczeniu której kredyt jest uznawany za zagrożony; próg wartości bieżącej netto, przy którym zrestrukturyzowany dług uznaje się za „z prawdopodobieństwem zagrożenia spłaty” itp.) może dać takim przedsiębiorstwom szansę na odbudowę przed uznaniem ich za zagrożone. EKES podkreśla jednak, że wszelkie tego

⁽¹⁸⁾ <https://www.consilium.europa.eu/pl/infographics/20201006-recovery-resilience-rrf/>. Ponadto środki z RRF mogą być wydawane „zgodnie z zaleceniami dla poszczególnych krajów w ramach europejskiego semestru”, co najmniej 37 % zasobów powinno przyczynić się do działań w dziedzinie klimatu i zrównoważenia środowiskowego, a co najmniej 20 % do transformacji cyfrowej w UE.

rodzaju zmiany muszą mieć charakter **ściśle tymczasowy** i być powiązane wyłącznie z pandemią COVID-19 oraz nie powinny kolidować ze szczegółowym i dokładnym wskazaniem i raportowaniem ryzyka kredytowego przez banki, a organy regulacyjne i organy nadzoru powinny wyważyć wszelkie tymczasowe zmiany z podstawową potrzebą zapewnienia stabilności i wypłacalności sektora bankowego.

4.19.2. EKES zaleca, by wytyczne EUNB dotyczące moratoriów na spłaty kredytów obowiązywały tak długo, jak będzie to konieczne.

4.19.3. Z uwagi na fakt, że kredyty zagrożone są zagrożone bez względu na przyczyny trudności z płatnościami, a także mając na uwadze, że niezwykle trudno jest ustalić, którzy z kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji odzyskają płynność, gdy tylko pandemia znajdzie się pod kontrolą, EKES zaleca ściśle utrzymanie wymogów kapitałowych, w tym rozporządzenia w sprawie mechanizmu ochronnego dla kredytów zagrożonych, którego harmonogram tworzenia rezerw przewiduje już bardzo stopniowe zwiększanie kapitału. Pozwoli to bankom na poradzenie sobie ze stratami, niezależnie od tego, czy są one związane z pandemią, czy też z innymi czynnikami, a także będzie kluczowym czynnikiem zmniejszania prawdopodobieństwa interwencji publicznych i ratowania banków kosztem podatnika. Należy jednak rozważyć i zastosować tymczasową elastyczność do definicji niewykonania zobowiązania i do zapewnienia ostrożnościowego mechanizmu ochronnego dla kredytów zagrożonych, aby złagodzić skutki kryzysu związanego z COVID-19. Ponadto mogłoby to pomóc uniknąć gwałtownej wyprzedaży kredytów zagrożonych przez banki. W tym kontekście EKES odnotowuje wstrzymanie postępowania w sądach cywilnych i inne opóźnienia w postępowaniach cywilnych w całej Europie oraz proponuje ich uwzględnienie.

4.19.4. EKES przewiduje możliwość przyznania większej elastyczności bankom, które są w stanie udowodnić silne powiązanie z gospodarką realną (znaczącą część ich aktywów związanych z przedsiębiorstwami niefinansowymi i gospodarstwami domowymi). Z drugiej strony należy dołożyć wszelkich starań w odniesieniu do globalnych instytucji finansowych o znaczeniu systemowym, które są silnie powiązane z innymi uczestnikami rynku finansowego.

4.20. EKES opowiada się za tym, by Komisja zaproponowała niezawodne metody w celu zapewnienia rygorystycznych przepisów chroniących kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji przed niesprawiedliwym traktowaniem:

4.20.1. EKES wzywa do kierowania środków pomocowych do instytucji kredytowych jednocześnie z zapewnieniem środków pomocy dla kredytobiorców, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji wskutek pandemii. Do środków, które należy zastosować w takiej sytuacji, należą odroczenia płatności z terminami zapadalności od roku do trzech lat, obniżki stóp procentowych, restrukturyzacja zadłużenia na rzecz mniej kosztownych form kredytu oraz moratoria na spłaty kredytów, gdy to możliwe.

4.20.2. Jeśli chodzi o wewnętrzną sprzedaż kredytów zagrożonych, w niektórych przypadkach spółki celowe (SPV) mogą czerpać zyski z długów klienta w procesie windykacji, ale klient w dalszym ciągu pozostaje w zadłużeniu. EKES zaleca, by Komisja Europejska rozważyła dalsze regulacje w celu zapewnienia ochrony praw kredytobiorców i nieobciążania ich dodatkowo po dokonaniu takiej transakcji.

4.21. EKES podtrzymuje pogląd, że należy zapewnić kompleksowe środki służące utrzymaniu sprawiedliwego i bezpiecznego klimatu dla przedsiębiorczości, ze szczególnym naciskiem na zapewnienie zaspokojenia potrzeb osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji. Konkurencyjność europejskich przedsiębiorstw opiera się przede wszystkim na silnym rynku wewnętrznym, ciągłych innowacjach oraz przewidywalnym i społecznie odpowiedzialnym zestawie zasad opartych na zaufaniu między podmiotami gospodarczymi. EKES przestrzega przed wszelkimi działaniami legislacyjnymi, w których traktowano by kredyty zagrożone jak każdy inny towar. Zauważa, że taki krok nie przyczyniłby się do poprawy klimatu zaufania, lecz wręcz przeciwnie, spowodowałby większe szkody. Konieczne jest zapewnienie odpowiedniej równowagi między prawami kredytobiorców i wierzycieli.

4.22. Pandemia COVID-19 to tylko jeden z wielu zewnętrznych wstrząsów. W przyszłości pojawi się ich o wiele więcej. Środki polityczne mające na celu ograniczenie rozległych szkód spowodowanych takimi potężnymi wstrząsami powinny opierać się na zasadach, które są uniwersalne i wytrzymują próbę czasu. Unia Europejska dąży do utrzymania zorientowania na społeczną gospodarkę rynkową i ponawia swoją obietnicę, że nikogo nie pozostawi w tyle, przy jednoczesnym zwiększeniu konkurencyjności gospodarki europejskiej. EKES zdecydowanie wzywa Komisję do należytego uwzględnienia tych podstawowych zasad w planach działania i inicjatywach ustawodawczych.

Bruksela, dnia 24 marca 2021 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego